

Yenidünya Düzeni Bağlamında “Küresel Terör ve Vekâlet Savaşları”nın Türkiye’ye Etkileri

The Effects Of “Global Terror And Proxy Wars” On Turkey In The Context Of The New World Order

Seyfullah GİRİŞEN*

Başvuru Tarihi: 04.05.2021

Kabul Tarihi: 21.06.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

20. Yüzyılın sonu ve 21. Yüzyılın başlangıcı devletlerin önceki yüzyıllara göre siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda gelişim göstermesi noktasında zirvede olduğu dönemler olarak adlandırılabilir. Bu durum imparatorlukların yıkılmasından sonra, ulus-devlet modelinin ortaya çıkması ve ulusların yeniden dizayn edilmesine neden olmuştur. Bu nedensel durum da güçlü ulus-devletlerin ortaya koymuş oldukları siyasi parametreler üzerinden gelişim göstermiştir. Bu siyasi parametreler, olaylar ve olgular üzerinden hem kavramsal tanımlamalarda hem de siyasi, askeri ve ekonomik anlamda yenilikleri beraberinde getirmiştir. Yenidünya düzeni başlığı altında küresel terör ve vekâlet savaşları da bu yeniliklerden birkaçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yenilikler yakın tarihimizdeki krizlerden dolayı yeniden sorgulanmaktadır.

Genelde Dünya özelde ise Türkiye’nin bu parametreler üzerinden şekil alması veya şekillendirilmesi hususları göz ardı edilmeyecek derecede önem arz etmektedir. Çalışma bu parametreler üzerinden kavramsal tanımlamaların süreçlerini ve bunların Türkiye’ye etkilerinin neler olduğunu açıklamaya çalışacaktır. Bunun yanı sıra Çalışmada, “Türkiye’nin bölge ülkelerde (Suriye, Libya) bulunması “küresel terör ve vekâlet savaşları”nın bir sonucu mudur? ABD ve Batı’nın varlığı neden Türkiye kadar sorgulanmamaktadır?” gibi temel sorular üzerinden cevap aranmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yenidünya Düzeni, Küresel Terör, Vekâlet Savaşları, Türkiye, Değişim.

Abstract

20. end of the century and 21. the beginning of the century can be called the periods when states were at their peak in terms of political, economic, social and cultural development compared to previous centuries. This led to the reshaping of the world after the fall of empires and with the emergence of the nation-state model. This causal situation has evolved through the political parameters set by powerful nation-states. These political parameters have brought innovations both in conceptual definitions and in political, military and economic

* Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi, sgirisen21@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4717-1977

terms through events and facts. Global terrorism and proxy wars under the new world order are some of these innovations. These innovations are being questioned again because of today's crises.

In general, the world is especially important to take shape or shape of Turkey through these parameters. The study will try to explain the processes of conceptual definitions through these parameters and what their effects are on Turkey. In addition, the main questions of the study were “is Turkey's presence in regional countries (Syria, Libya) a result of “global terrorism and proxy wars”? Why is the existence of the United States and the West not questioned as much as Turkey?” he will also seek answers to his questions.

Keywords: New World Order, Global Terror, Proxy Wars, Turkey, Change.

Giriş

1991 yılında SSCB'nin yıkılması “iki kutuplu” dünya sisteminin çökmesine ve uluslararası sistemin “tek kutuplu” bir yapıya indirgenmesine neden olmuştur. Bu dönemde ABD söz konusu yapının ön plandaki aktörü olmuştur. Bu durum ABD'nin dış politikada “tek kutuplu eksen siyaseti” izlemesine ve dünyayı yönetme isteğine de yardımcı olmuştur. Bu durumun temel dinamiğini de uluslararası sistemde yaşanan güç boşluğunu doldurma ve ulusal çıkarlarına göre devletleri ve toplumları dizayn etme yaklaşımları üzerinden oluşturmuştur. Bu temel dinamiklerin benimsenmesi ve uygulamaya geçmesi -genelde kıtalarda özeldir bölgelerde- iç çatışmaların yaşanmasına hatta devletler düzeyinde krizlerin ortaya çıkmasına varan gelişmelere neden olmuştur. Ayrıca gelişmeleri yöneten bu “güç (power)”, 21. yüzyılın başlarında ortaya konan “küresel terör ve vekâlet savaşları”nın şekillenmesinde de öncül rol oynamıştır. Hatta son yüzyılda bu öncül rol, süper güçlerin (ABD ve Batı) dış politikada farklı perspektifler ortaya koymasına yardımcı olmuş ve politikasını devam ettirmek istediği bölgeyi de kontrol altında tutmasına olanak sağlamıştır. Bu paradigmalara paralel olarak küresel terör din (özellikle mezhepler) ve vekâlet savaşları (etnik yapılar, ekonomik yaptırımlar ve asimetrik savaşlar-paralı askerler üzerinden) üzerinden şekillenmiştir.

“Küresel terör” kavramı literatüre 21. yüzyıl ile beraber girmiştir. 2001 yılında ABD'deki ikiz kuleler saldırısı “küresel terör” tanımlamasıyla ifade edilmiştir. Bu tanımlama, zamanla “vekâlet savaşları” kavramıyla da beraber kullanılmaya başlanmıştır. 2011 yılında başlayan, Türkiye'ye kara sınırı olan Suriye ve deniz sınırı olan Libya² iç savaşları üzerine yapılan çalışmalarda da “küresel terör ve vekâlet savaşları” kavramlarının sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. Bu durumun karşımıza çıkma nedenleri ise Türkiye'nin jeopolitik konum olarak önem arz etmesi, siyasi, sosyal, ekonomik bağlamda “otarşi³” parametresiyle hareket etmeye başlaması ve küresel güçlerin ulusal çıkarları için ortaya koymuş oldukları dayatmacı ve tehditkâr politikalarına karşı insancıl yaklaşımlara dayanan politikaları ortaya koymuş olmasıdır. Türkiye'nin küreselleşme adımlarını yavaşlatması ve sözü edilen otarşi parametresiyle hareket etmesi, sözü edilen vekâlet savaşlarının sürdürülebilirliği için bir tehlike niteliğinde olmuştur. Zira “kendine yeten bir Türkiye” için vaat edilecek, dolayısıyla da karşılığında elde edilecek şeyler sınırlıdır. Bunlardan dolayı Türkiye özellikle son dönemlerde siyasi ve ekonomik bağlamda tehditlere maruz kalmıştır.

Yeni dünya düzeni bağlamında küresel terör ve vekâlet savaşlarının Türkiye'ye olası etkilerinin analiz edilmeye çalışılacağı bu çalışmada betimsel yöntemle ilgili kaynaklar ışığında mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışma üç ana bölüme oluşacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde; çalışmanın konusunu teşkil eden küresel terör ve vekâlet savaşları kavramları kısaca ele alınacaktır. İkinci bölümünde; küresel terör ve vekâlet savaşlarında kullanılan çatışma yöntemleri açıklanacaktır. Son bölümde ise; küresel terör ve vekâlet savaşlarının Türkiye'ye etkileri incelenecektir.

² 2019 Aralık ayında Libya ile yapılan Mühürsüz Ekonomik Bölge Antlaşması, Ulusal Mutabakat Hükümetine karşı Hafter'in yapmış olduğu savaş “vekâlet savaşı” olarak adlandırılabilir. Çünkü BM'nin meşru kabul ettiği bir hükümete karşı çıkarları için destek veren Rusya, Suudi Arabistan, BAE ve Mısır burada askeri silahlar konusunda Hafter'e destek vermektedir. Bu durum belirli kesimlerin desteğini almasıyla ortaya çıkmıştır.

³ Otarşi, devletlerin başka devletlere bağımlı olmamak adına uygulamış olduğu ve ihtiyacına binaen her şeyi ülke içerisinde üretme ve geliştirmesidir. Yani devletin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda işlerine karışılmasının önünü almaktır. Türkçe karşılık olarak “yerli ve milli olma” durumu olarak da tanımlanabilir. Otarşi kavramı hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bkz. Bilal KARABULUT, *Uluslararası İlişkiler Kavramlar-Teoriler-Kurumlar*, Barış Kitabevi, Ankara, 2016, s. 257-258.

Yenidünya Düzeni Bağlamında Küresel Terör ve Vekâlet Savaşları Kavramları Kavramsal Olarak Yenidünya Düzeni

Kavram olarak Yenidünya düzeni, 20. yüzyılın sonlarında Sovyetlerin yıkılması üzerine ve farklı coğrafyalardaki konjonktürel değişimlerin kaçınılmaz olduğu durumlardan dolayı ortaya atılmıştır. Coğrafi keşiflerle ortaya çıkan ve günümüze dek yaygınlaşan Yenidünya düzeni fikri, uluslararası sistemin veya düzen/nizamın oluşturulmasında yeni bir perspektifi ifade etmiştir.

Yenidünya düzeni fikri, kavramsal anlamda adından da anlaşılacağı gibi çeşitli değişimleri odağına almıştır. Bu değişimler; kendinden önceki var olan durumların sorgulanmasıyla, eleştirilmesiyle, yetersiz olmasıyla, hatta yok sayılmasıyla gerçekleşmiştir. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan ulus-devlet anlayışının güçlenmesi gibi, ulus-devlet anlayışının zedelenmesi ve neoliberal politikalar ile küreselleşmenin yaygınlaşması da sözü edilen “yetersiz kabul edilme” ile gerçekleşmiştir. Bu temel sorgulamalar sonuç itibarıyla “güçlü ve geleceği en iyi okuyabilen devlet” modellerini ortaya çıkarmış ve devletlerin ulusal çıkarlarına hizmet eden oluşumların yeniden düzenlenmesine de yol gösterici olmuştur. Bu yol gösterici unsurlar genel olarak iki temel dinamik üzerine inşa edilmiştir. Birincisi geleceği en iyi okuyabilen devletlerin “jeopolitik konum ve jeostratejik alan” olarak önem arz eden bölgelerde ulusal çıkarlarını öne sürmesi ve savunması, ikincisi tarihsel süreçler içerisinde devletler adına yarar sağlayan sorgulama tekniklerinden olan “gücünü bilme, şartlarını bilme ve karşı tarafı veya düşmanını bilme” olgularının analiz edilmesi sonucunda varmış olduğu “işbirliği veya çatışma” durumlarını önceden bilme hususları üzerinden şekillenmesiyle inşa süreci gerçekleşmiştir.

Günümüzde Yenidünya düzeni kavramı daha çok ABD’nin ulusal ve uluslararası çıkarlarını ön planda tutması, komünizmin tekrardan canlanmasını ve yayılmasını önlemek ve ulusüstü yapıları kendi dış politikalarında kullanabilmek amaçlarıyla kullanılmaktadır. Yenidünya düzeni kavramı ortaya çıktığı 20. yüzyıl sonları döneminde herhangi bir temel yaklaşım üzerine oturtulamamıştır. Çünkü dönemin konjonktürel durumu bunun gerçekleşmesine izin vermemiştir. Kavram, temel yaklaşım bağlamında ilk olarak 1989 yılında ABD devlet başkanlarından George Herbert Walker Bush (Baba Bush) tarafından kullanılmıştır.

Bipolar sistemin zayıflaması sonucunda kendini “süper güç” kategorisinde görmek isteyen ABD, bu bağlamda yeni politikaların oluşturulmasına yönelik olarak adımlar atmıştır. Bu paradigma ve fırsatların oluşması sonucunda, tarihsel döngü içerisinde güç dengesi değişiklikleri yeni düzenin bazı perspektifler üzerinden şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda Körfez Savaşı, Berlin Duvarı’nın yıkılması, Glasnost ve Perestrojka politikalarının başarısızlıkla sonuçlanmasına bağlı olarak SSCB’nin yıkılması, finansal krizlerin ve yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkması yenidünya düzeni kavramının geliştirilmesi ve ortaya atılmasında etkili olmuştur.

Küresel Terör ve Vekâlet Savaşları Kavramları

Çalışmanın bu bölümünde, küresel terör ve vekâlet savaşları kavramsal anlamda detaylı biçimde ele alınmaktadır. Bu kapsamda öncelikle terör ve küresel terör açıklanmıştır. Küresel terör kavramının ele alınabilmesi için, öncelikle “terör” kavramının incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Terör ve Küresel Terör Kavramları

Burada öncelikle “terör” ve “terörizm” kavramları tanımlanmış, ardından “küresel (uluslararası) terör” ele alınmıştır.

Terör ve Terörizm

Kökünü Latince “terrere” sözcüğünden alan terör kavramı “korkudan sarsıntı geçirme” veya “korkudan dehşete düşmeye sebep olma” anlamlarına gelmekte olup, kavrama ilk defa *Dictionnaire*’de (sözlük) *l’Academie Française*’nin 1789 yılında yayınlanan ekinde rastlanmaktadır⁴. Kavramın Türkçe dilindeki karşılığı ise Türk Dil Kurumu’nca “yıldırı” olarak tanımlanmaktadır. Kurum terörizmi ise daha çok bir söylemi ifade etmek için “yıldırıcılık” olarak tanımlanmaktadır⁵.

⁴ https://tasam.org/tr-TR/icerik/515/teror_nedir (Erişim Tarihi: 2.2.2020)

⁵ <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 23.01.2020)

Terör ve terörizm aynı etimolojik kavram kökeninden gelmektedir. Ancak uygulama noktasında farklı ve ayrı kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani terör stratejik eylem, terörizm ise stratejik söylem olarak açıklanmaktadır. Siyasal amaçların örgütlü sistemli ve sürdürülebilir terör kullanma yöntemini ortaya koyan stratejik söylem “terörizmi”, eylemlerini konjonktürel duruma göre değiştiren ve ona göre şekil alan stratejik eylem “terörü” beslemektedir. Bu olgular sonucunda “terörist” kavramı ortaya çıkmaktadır. Özetle terörizm, benzer bir siyasal amaca yönelerek bir dizi terör olayının ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Terör olaylarının ortaya çıkması toplum içerisinde korkuyu, dehşeti ve güvensizlik ortamını beraberinde getirmektedir (Başeren, 1994-1995, s. 163,167).

1960’lı yıllardan itibaren modern anlamda gelişim gösteren bu kavramlar, eylemsel noktadaki hareketlerle eşdeğer bir şekilde ilerleme kaydetmiştir. Bu durum terörist grupların yöntem olarak farklılaşmasını da ortaya koymuştur. Tarihsel süreç içerisinde bu kavramları, M.Ö. 44’te Sezar’ın, I. Dünya savaşının başlangıcına neden olan Avusturya Prensinin bir Sırp tarafından, 1963 yılında ABD başkanı J.F.Kennedy’nin bir Yahudi ırkçı tarafından, 1984 yılında Hindistan Başbakanı İndira Gandhi’nin bir sihli tarafından, 1991 yılında Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi’nin Tamil teröristleri tarafından, 1995 yılında Izak Rabin’in radikal bir Yahudi tarafından, 2005 yılında Lübnan başbakanı Refik Hariri’nin, 2007 yılında Benazir Butto’nun, 2016 yılında Rus büyükelçi Karlov’un; suikast sonucu öldürülmesi gibi olaylar terörist saldırıların en önemli örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Arı, 2011, s. 555).

Terör ve terörizm, insanlık için her zaman bir tehdit olmuşlar ve olmaya da devam etmektedirler. Uluslararası örgütler ve devlet olan ülkeler tarafından bu kavramlar kabul görmektedir. Ancak ortak bir tanımlama yapılmadığından dolayı devletlerarası ilişkilerde ciddi krizlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum karşılıklı güvensizlik olgusunun gelişimini de beraberinde getirmektedir. Tüm bu parametreler sonucunda “çatışmalar” ortaya çıkmaktadır.

Bu iki kavramın daha ziyade ülkelerin kendi çıkarları üzerinden şekil aldığı ifade edilebilir. Çünkü uluslararası sistem içerisinde bu kavramlar ideolojik yaklaşımlar ve dini boyutlar üzerinden ele alınmaktadır. Yani terör, terörizm, terörist, terör örgütü, gerilla, özgürlük savaşçısı, demokratik güçler vb. kavramlar bu boyutlar üzerinden değerlendirilerek yorumlanmaktadır. Bundan dolayı devletlerarasında işbirliği yerine çatışma olguları gelişim göstermiştir.

Terör ve terörizm olguları, uluslararası ilişkiler boyutunda günümüzde güçlü devletler tarafından güçsüz ve zayıf ülkeler üzerinde hâkimiyetini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Her ne kadar terör, azınlıkların adeta “seslerini duyurmak” için başvurdukları bir yol olsa da, duyurulmaya çalışılan bu “ses”, kimi küresel güçler tarafından bir politika aracı haline getirilerek kullanılabilir. Bu durum emperyalizm emellerine sahip devletlerin, siyasal bir zemin üzerinden varlıklarını ortaya koymalarına yardımcı olmaktadır. Bu durum güç savaşlarına yani rakip olacak veya olabileme potansiyeline sahip devletlerin önünü de kesmektedir. Direkt olarak elde edilebilecek olan çıkarlara, terörizmin bir maşa gibi kullanılmasıyla diplomatik anlamda söz konusu güçler tarafından daha “zararsız” şekilde ulaşılabilmektedir.

Bu temel parametrelere dayanarak şunu ortaya koyabiliriz: Terör ve terörizm, geri bırakılmış ülkelerde uygulama alanı bulmuş ve bunun sonucunda alanlarını genişletmelerine neden olmuştur. Bu durum terör ve terörizm kavramının neden kolay bir şekilde tanımlanamadığını gösteren ilk olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü genişleyen bu olgular devletlerarası savaşlarda yeni boyutların ortaya çıkmasını da beraber getirmiştir. Çıkarlarına hizmet eden terör grupları ABD için müttefik olur iken, Rusya için terörist bir grup olarak adlandırılabilir. Bu yaklaşımdan dolayı terör ve terörizm uluslararası bir boyut kazanmaktadır. Bu durum ayrıca terör ve terörizmin “uluslararası alanda” tanım konusunda ciddi sorunlar olmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra kendisine zararı dokunmayan terör örgütlerine yaklaşım biçimi de ülkelere göre değişim göstermektedir. Bu yaklaşımlar sonucunda uluslararası alanda yaptırımlar ciddi şekilde söz konusu olmamaktadır. Bundan dolayı ortaya çıkan sorunlar ve çatışmalarda çözüm olarak bir sonuca varılmasını engellemektedir.

Özetle, güçlü devletlerin gelişen veya gelişmekte olan ülkeler üzerinde ekonomik kontrolünü artırmak ve bunu devam ettirmek için atmış oldukları bu yaklaşımlar “terör ve terörizm” ekseninde ilerlemektedir. Yani bir araç haline getirilmiş olgu olarak karşımıza çıkmaya devam etmektedir.

Küresel Terör (Uluslararası Terör)

Küresel terör, dünyanın küresel köy (*global village*⁶) olgusuyla değerlendirilmesi ve açıklanması sonucuyla bağlantılıdır. Çünkü küresel köy, devletlerarasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin, teknoloji parametresi ile entegre olup genişlemesi ve gelişmesinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu durum ideolojik sistemlerin çökmesi sonrası toplumların siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve din farklılıkları durumunun uluslararası boyutlar içerisinde “ortak değer” olarak görülmesi sonucunda bölgesel çatışmaların ve sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Küreselleşme sonucunda ortaya konulan “küresel” söylemi, “ekonomi, adalet, kültür, göç ve terör” olgularıyla beraber kullanılmaktadır. Bu durum emperyalist güçlerin fikirlerini “kolektif” bir yapı ortaya koyarcasına dayatma girişimi ile ifade edilebilir.

Küresel terör genelde dünya özeld e etnik yapıların fazla olduğu coğrafyalarda güç olgusunu elinde bulunduran yapılar tarafından dayatılarak kullanılan bir olgudur. Bu güç yapıları kendilerine özgü ideolojik yaklaşımları küresel boyuttaki aktörlerin bir dayatma aracı olarak da düşünülebilir. Özellikle terörün bulunduğu bölgelere bakıldığında çokuluslu şirketlerin himayeleri altında “yeraltı kaynaklarının” çıkarılması ve ithal edilmesi öncelikli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum İslam coğrafyası (Ortadoğu), Merkezi Asya, Kuzey Afrika ve Afrika Boynuzu içerisinde başarısız devlet modellerinin ortaya çıkmasıyla ifade edilebilir. Bu bölgelerde de görüldüğü üzere küresel terörün devlet kurma gibi bir amacı bulunmamaktadır. Amaç korku ve algı yöntemiyle güvensizliği aşılama ve bu karışıklıktan faydalanacak olan güç yapılarının çıkarlarına hizmet etmekten öteye geçmemektedir. Çünkü kaynak paylaşılması önem arz eden bir durum olduğu için “Senin teröristin kötü, benim teröristim yok. Senin söylediğin durumlar benim himayem altında olan örgüt veya yapıları terörist ilan etmeye yetmez” anlayışı devletlerarasında krizlerin çıkmasına neden olmaktadır.

Küresel terörün yaratmış olduğu güvensizlik olgusu, küreselleşmenin sermaye hareketiyle ortaya çıktığı yönünde bir algı oluşturmaktadır. Bu durum “müşterek düşman yaratma, yeni ideolojiler ortaya koyma, mali ve insani kaynakları paylaşma” durumlarını yaratmaktadır. Bunlar sonucunda gücü elinde bulunduran devletlerin kendi çıkarlarına hizmet eden paramiliter yapıları ortaya çıkmaktadır. Bu durum şunu da ortaya koymaktadır: Kollektif aklın bulunmadığı durumlarda sorunlar derinleşmektedir. Nitekim bu durum içerisinde çok ciddi biçimde etkilenen bölgeler ve ülkeler bulunmaktadır. Balkanlar, Türki Cumhuriyetler, Kıbrıs ve Ortadoğu bölgesel olarak etkilenen ve parçalanmış yapılar içerisinde kalmışlardır. Türkiye ise son dönemlerde bu olgusal durumlar içerisinde aktör haline gelmiştir. Bundan dolayı Türkiye’ye kara ve deniz sınırları içerisinde bir tehdit angajmanı sürekli uygulanmaktadır.

Küresel terörün bulunduğu coğrafyalarda çatışmaların olması, iç savaşların çoğalması, mezhepsel ayrışmalar ve söylemlerin artması, siyasi güç mücadelelerinin yaşanması, ülkelerin otarşik bir yönetim anlayışını benimsememesi, yeraltı kaynaklarının çokuluslu şirketlere verilen imtiyazların çok olması gibi durumlar görülmektedir. Bu durum küresel terörün gelişmesine neden olmaktadır. Zira ortada elde edilmesi istenen pek çok çıkar bulunmaktadır ve bunların elde edilme çabalarının çeşitli sebeplere dayandırılması gerekmektedir. Terör, tam da bu noktada aranan “sebep” ya da bazen bir sebebin “sonucu” olarak ortaya çıkmaktadır.

Küresel terörün geliştiği coğrafyalarda;

- Ekonomin zayıf olması,
- Etnik yapıların iç içe olması,
- Dinsel ve mezhepsel farklılıkların olması,
- Refah düzeyine ulaşılmamış olması,
- İstihdamın yaratılmaması,
- Radikal düşüncelerin devletlere göre farklı yorumlanması,

⁶ Küresel köy, kavramı Kanadalı yazar Marshall McLuhan tarafından ortaya atılmıştır. McLuhan teknolojik gelişimin ve haberleşmenin kolay olduğu bir dönemde toplumların ortak bir aile olarak gelişim gösterdiğini ortaya koymak için bu kavramı kullanmıştır (Powers ve McLuhan, 2001).

- Sınırların geçirgen bir yapıya sahip olması durumları günümüzde dâhil olmak üzere güncelliğini korumaktadır.

Küresel terör, yenedünya düzenini oluşturan aktörlerin en önemli argümanıdır. Aktörler bunu fiili olarak kullanmaktadır. Dünya düzeni bir çatışma üzerine kurulmuştur. Küresel terörün, temelinde uluslararası çıkar değil, ulusal çıkarların çatışması ve mücadelesi yatmaktadır. Bu ulusal çıkarlar Kuzey-Güney değil; Müslüman-Hristiyan, medeni ve medeni olmayan kavramlar ekseninde yer almıştır (Huntington, 2018, s. 171). Bunun en temel örneği 1991 yılında İngiltere Başbakanı Thatcher’ın, ziyaret için gittiği Moskova’da: “*Artık Doğu-Batı zıtlaması kesin olarak son bulmuştur. Yeni Kutuplaşma Batı ile Akdeniz ve Orta-Doğu havzasındaki fundamentalist (radikal dinci gruplar) cereyanlar arasında oluşmaktadır*” şeklindeki ifadesidir⁷. Yine 1991 yılında NATO’nun yeni oluşturduğu konseptin 7. Maddesine göre “*yeni düşman, çok boyutlu, çok sinsi, çok cephe, çok yönlü, önceden bilinirliği son derece düşük tehdit ve tehlikelerin failidir*” ifadesi bu durumun başka bir ölçeğini ortaya koymaktadır. ABD’li ünlü siyaset bilimci Huntington’da Medeniyetler Çatışması adlı kitabında Müslümanların Hristiyanlığa hizmet ettiğini ifade etmektedir (2018, s. 171). Görüldüğü üzere tüm bu durumlar terörün yeni ve başka bir terörü doğurmasına sebep olmaktadır. Bu da Müslüman coğrafyasında yaşayan halklara zarar vermektedir. Ayrıca tüm bunlar Müslüman dünyası içerisindeki milletlerde infiale yol açmaktadır. Bu durum terörün bitmesini bir kenara bırakalım, aksine durumun daha da çıkılmaz bir hal almasına neden olmaktadır.

Vekâlet Savaşları (Proxy War)

Vekâlet savaşları hakkında açıklamalar yapmadan evvel Liang ve Xiangsui’nin şu ifadesini konumuz açısından önemli bulmaktayız: “*Devletler, büyük ve pahalı konvansiyonel askeri birlikler yerine küçük ve hem ekonomik hem de politik açıdan az maliyetli çözümlerle istedikleri sonuçları alabiliyorsa, savaş bir başka formda yeniden doğar ve bildiğimiz paradigmalardan kökünden değişir.*” (1999, s. 6).

21. Yüzyılda devletler arasında yaşanan veya yaşanacak olan savaşların ekonomik bağlamda ciddi zararlar ortaya koyması, savaş gücünü ortaya koyan devletin siyasi, sosyal ve ekonomik olarak krizler yaşaması ve bunun sonucunda asimetrik savaş yöntemlerinin ortaya çıkması ve gelişmesi “vekâlet savaşı” olarak tanımlanmaktadır. Yani bölgesel çıkarları olan hegemon ve küresel dengeler içerisinde ulusal çıkarlarını koruyan ve mevcut düzeni kendine göre dizayn etme adına yürütülen savaşlara vekâlet savaşları denir (Berman ve Lake, 2019, s. 288-289).

Soğuk Savaş döneminde vekâlet savaşı kavramına yönelik akademik düzeyde en çok kullanılan tanımlardan biri ünlü siyaset bilimci Karl Deutsch’a aittir. Deutsch vekâlet savaşını “*iki dış gücün, üçüncü bir ülkede, bu ülkenin silahlı gücünü ve diğer kaynaklarını, kendi çıkarları, hedefleri ve stratejileri doğrultusunda yürüttükleri uluslararası bir çatışma*” olarak tanımlar (1980, s.102). Bu tanımın en dikkat çekici özelliği çatışmanın uluslararası niteliğine yapılan vurgudur. Bu bağlamda dış güçlerin hedefini ve stratejilerini fazlasıyla merkeze alırken, iş birliği yaptıkları yerel güçlerin (hükümet ya da devlet dışı aktörlerin) rollerini gözden kaçırmaktadır (Kurt, 2019, s. 310).

Vekâlet savaşları, genelde dünya özelde ise Türkiye sınırlarına yakın bölgelerde fazlasıyla yaşanmaktadır. Bu durum savaşların uzamasına ve muğlaklaşmasına hatta kazananın olmadığına ve tarafların karşılıklı olarak zarar gördüklerini ortaya koyan bir olgudur. Bu olgu, içerisinde ekonomik olarak dayanıklı olan ülkenin masada elini güçlendirdiği bir olgusal durum olarak da adlandırılabilir.

Küresel Terör ve Vekâlet Savaşlarında Kullanılan Çatışma Yöntemleri

Devletlerin güç olgusuna dayanan iş birliği ve çatışma yöntemleri ulusal çıkarları üzerinden şekillenmiştir. Bu durum iki ana etmen bağlamında değerlendirilebilir: Devletlerin farklı politik hedeflerinin olması ve devletlerarası ilişkiler yerine devlet-örgüt desteği üzerinden öngörülen adımların atılmasıdır. Uluslararası ilişkiler boyutunda devletlerin ulusal çıkarlarına göre ortaya koymuş oldukları yöntem, teori ve komple yaklaşımları küresel terör ve vekâlet savaşlarının gelişimi noktasında önem arz etmektedir. Çünkü tek tip bir

⁷ <https://www.latimes.com/world/la-xpm-2013-apr-09-la-fg-wn-thatcher-gorbachev-reform-20130409-story.html> (Erişim Tarihi: 1.2.2020)

çatışma yöntemi yerine birden fazla çatışma yönteminin ortaya konulması bu durumun farklı tanımlamalar ve yaklaşımlar içerisinde ilerlemesine neden olmuştur.

Küresel terör ve vekâlet savaşları, yalnızca silahlı çatışma yöntemi olarak ortaya konulduğunda eksik bir tanımlama olmaktadır. Yaşanan gelişmeleri küresel köy halini almış bir dünya düzeninde tek bir nedene bağlamak olayların çözümlenmesinde ciddi eksikliklerin yaşanmasına neden olmaktadır. Günümüzde terör ve savaşlar konjonktürel durumlara göre şekil almaktadır. 20. Yüzyıl içerisinde nükleer bombaların kullanılması, ekonomik krizlerin yaşanması, manevra savaşlarının gelişmesiyle; 21. Yüzyıl içerisinde ise salgın hastalıklar, ekonomik tehditler, siyasi üstünlük ve diplomatik baskı angajman kurallarının ortaya konulmasıyla ifade edilebilir. Bunlar bölgesel dış aktörler tarafından gerçekleştirilen argümanlar olarak da tanımlanabilir.

Temel parametre olarak yenedünya düzeni bağlamında küresel terör ve vekâlet savaşlarının iki olgu üzerinde gelişim gösterdiği söylenebilir. Birincisi, ABD ve bazı Batılı ülkeler başta olmak üzere emperyalist zihniyetteki ülkelerin, zayıf ülkelerin yer altı zenginliklerini kullanmak yoluyla ekonomilerini güçlendirme olgusudur. İkincisi ise, bu emperyalist zihniyetle mücadele etmeye çalışan Türkiye gibi belirli ülkeleri yalnızlaştırmak ve gelişimini engellemek şeklindedir. Bu amaçları taşıyan dış dinamikler küresel terör ve vekâlet savaşlarının geniş coğrafyalara yayılmasını arzu etmektedirler. Böylelikle sorunsal sarmallar daha karışık bir hal alacak, küresel terör ve vekâlet savaşları amacına daha rahat bir şekilde ulaşabilecektir. Bu ülkelerin amaçlarına ulaşmak için kullandıkları araçlardan biri de uluslararası örgütlerdir. Devletlerarası iş birliğinin simgesi olan uluslararası örgütler, devletler tarafından barış amacıyla kurulmuş olsalar da tarihsel süreç içerisinde ortaya koymuş oldukları yaklaşım ve davranışlar, aktör olarak güçlü ve kurucu üye statüsüne sahip ülkelerin politik adımlarına göre olayları etkilemiştir. Bu durum küresel adaletin sorgulanmasına, kültür küreselleşmesinin yozlaşmayı artırmasına, kültür göçünün geniş alanlara yayılmasına ve küresel ısınma sorununda iş birliği ve dayanışmanın zayıf kalmasına neden olmuştur. Bu temel dinamikler bölgesel siyasi düzenleyici ana akımının yanı sıra geniş coğrafyalarda da etkisini ciddi derecede göstermiştir. Bu etkilenme çatışmalar ve çatışmalara neden olan olgular sonucunda gelişim göstermiştir. Burada şu soruyu sormakta fayda vardır: “Çatışma nedenleri nelerdir?”.

Küresel terör ve vekâlet savaşları, amaç ve fonksiyonel bağımlılık noktasında eşdeğer iki çatışmacı tutum olarak görülebilir. Çünkü amaçların net ve açık olmaması ve fonksiyonel olarak gücünü yitiren örgütün veya saf değiştiren yapının çatışmalara neden olması bu tutumu ortaya koymaktadır. Buna paralel olarak da dış aktörler bu yaklaşım ve olguları fiili olarak kullanmaktadır.

Küresel Terör ve Vekâlet Savaşlarının Türkiye'ye Etkileri

Tarihsel süreç içerisinde dünya devletlerine karşı mücadele etmiş bir geleneğin devamında “intikam” isteği, politikaları şekillendirmiştir. Uluslararası sistem içerisinde öne çıkan güçlü devletler zamanın mekân hafızasını yoklamış ve bunun derinleşmiştir. Bu siyasi paradigma üzerinden Türkiye dönemsel olarak iç krizler yaşamıştır. Bu krizler askeri darbeler, ekonomik krizler, çokuluslu şirketlerin lobi faaliyetlerini kendi ekseninde ki politikacılarla sürdürmesi, durumu çözümsel sarmallar yerine “sorunsal ve tehditsel sarmallar”la artış göstermesine neden olmuştur.

Bu “sorunsal ve tehditsel sarmallar” güçlenme ve gelişim göstermede hedefini ortaya koyan Türkiye'nin yavaşlamasına neden olmuştur. Yakın tarihimizde yavaşlamaya neden olan örnek olaylar dizini;

- *Türkiye'deki vakıf ve sivil toplum örgütleri üzerinden iç savaş çıkartılmaya çalışılması ve buna öncülük eden aktörlerin çıkarlarına hizmet eden vakıflar üzerinden mali kaynak sağlamaya çalışması:* Gezi Parkı Olaylarının OTPAR Vakfı tarafından desteklenmesi.
- *Türkiye'de ekonomik krizlerin “resesyon ve devalüasyon” “faiz lobisi” ve “çok uluslu şirketlerin yatırım yapmama tehditleri” ekseninde şekillendiği algısı:* Rahip Brunson üzerinden döviz kurunun etkilenmeye başlaması, 11 Şubat 2011 tarihli MİT krizinin yaşanması.
- İstanbul Vodafone Park, Ankara Kızılay terör saldırıları ve yine aynı terör örgütü tarafından Kayseri'de sivil ve askerlerin katledilmesi durumları,

Türkiye'nin iç ve dış politikada ciddi zararlar görmesine neden olmuştur.

Tüm bu parametreler ekseninde yaşanan gelişmeler Türkiye’nin Batı ile olan ilişkilerini tekrardan sorgulamasına neden olmuş ve yeni arayışlar içerisine girmesine de neden olmuştur. Çünkü bu olaylar çerçevesinde kısmi kınamalar yapılmış olsa da yaptırım bağlamında herhangi bir dinamik ortaya konulmamıştır. Türkiye bu noktada otarşi anlayışıyla politikalarını geliştirmeye ve genişletmeye çalışmaktadır.

Sonuç

Yenidünya düzeni bağlamında küresel terör ve vekâlet savaşları döngüsel olarak bölgesel zayıflıkların ortaya koymuş olduğu boşluklardan dolayı ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin stratejik konum olarak geçiş noktası olması ve sorunlu ülkelere sınır olması bu durumların yaşanılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bundan dolayı sorunlar ülkeler içerisinde kalmamış ve çevre ülkelere de sirayet etmiştir. Türkiye’de bu sorunlu ülkelere komşu olma hasebiyle küresel terör ve vekâlet savaşlarının merkezinde bırakılmıştır.

Otarşi yönetim anlayışını benimseyen, kendi siyasi parametrelerini ortaya koyan ve bunun üzerinden iç ve dış politikasını inşa eden Türkiye, müttefikler ve NATO bağlamında yaşanan terör ve vekâlet savaşları ekseninde gerekli desteği alamamıştır. Hatta terörü ve vekâlet savaşlarını destekleyen müttefik devletlerinin Türkiye karşıtı politikalar geliştirmesi küresel terör ve vekâlet savaşlarının kalıcı bir hal almasına da neden olmuştur. Günümüzde bu yaklaşımlar Suriye ve Libya politikaları üzerinden de görülmektedir.

Türkiye’nin, Suriye ile kara parçasının ve Libya ile deniz sınırının olması küresel güçlerin çıkarlarının bu noktada farklı şekillenmesini ortaya koymaktadır. Çünkü yeraltı kaynakları noktasında zengin olan bu ülkelerin iç savaşa sürüklenmesi küresel terör ve vekâlet savaşlarının uzamasına neden olmaktadır. Ancak temel argüman olan “büyük devlet olma bilincini algılayabilme ve anlayabilme” noktasında iç politika da gerekli desteğin görülmemesi bu durumu ayrıca etkilemektedir. Bundan dolayı makalenin temel sorusu şöyledir: Türkiye’nin Suriye ve Libya politikaları küresel ve vekâlet savaşlarının bir sonucu mudur? Bu ülkelerde ABD ve Batı’nın varlığı neden Türkiye kadar sorgulanamamaktadır? Türkiye kara ve deniz sınırlarına sahip olduğu Suriye ve Libya’daki iç savaşlardan “sınır ihlalleri ve stratejik ortaklık anlayışı” kapsamında dolayı etkilenmektedir. Küresel güçlere rağmen diplomasi yöntemini kullanmakta ısrarcı tutum sergileyen Türkiye’nin, müttefik veya stratejik ortak olarak gördüğü ABD ve Rusya tarafından engellenmesi sorunların yaygınlaşmasını, derinleşmesini ve hızlanmasını da beraberinde getirmiştir. Bunun en temel örneği paralı askerlerin bu ülkelerde ABD ve Rusya adına sahada olmasıdır. Devlet yönetimleri bu olguları yalanlamış olsa da kendi çıkarlarına hizmet eden çok uluslu şirketlerin bunu gerçekleştirdiği aşikâr bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, yenidünya düzeni bağlamında küresel terör ve vekâlet savaşlarının Türkiye’ye etkileri, yöntem olarak şiddeti benimseyen ve bunu terör eylemleri üzerinden siyasallaştıran bir uluslararası sistem ve aktörler üzerinden şekillenmiştir. Bu şekillenme dört olgu üzerinden gelişim göstermektedir. Birincisi, küresel terörün ve vekâlet savaşlarında savaşan örgütlerin sivil ve masumları hedef alması ve buna paralel olarak şiddet ve yok etmeyi zaman zaman minimize edip korku, endişe, güvensizlik ve istikrarsızlığın yayılmasını amaçlamasıdır. İkincisi, küresel terör ve vekâlet savaşlarında ölümcül derecelerin artması yani insanların toplu katledilmesi ve devletlerin sahip oldukları silahların örgütler tarafından da kullanılmasıdır. Üçüncüsü, küresel savaş ve vekâlet savaşlarında örgütlerin eylemlerini finanse eden devletlerin olması ve teknoloji kullanımı noktasında bunlara gereken lojistik desteği sağlamasıdır. Dördüncüsü ise, mezhepsel ve etnik yapılar üzerinde çatışmaların artış göstermesi için diyalog kanallarına sahip kişilerin suikastler sonucu öldürülmesi, hususları temel özellikler olarak sayılabilir. Bunlara paralel olarak bu coğrafyalarda uluslararası aktörlerin sorgulanması gerekir iken Türkiye’nin varlığı sorgulanmaktadır. Bu noktada Türkiye’nin, 600 yıl üç kıtaya hükmetmiş bir ecdadın torunları olarak siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda asimilasyon ve tahrifata uğramamak için Türkiye’nin dış politikasında birlikteliğini sağlaması elzemdir. Çünkü güçlü devletler iç politikalarında farklı düşünce yapısına sahip olsalar da dış politikada birlikteliği her zaman uygulamışlardır. Bu bağlamda, Türkiye kendi coğrafyasında söz sahibi olmak isteyen bir devlet olmak istiyor ise -ki bölgesel gelişmelere bakıldığında bu yapıya sahip olma mecburiyetinin olduğu görülmektedir- küresel terör karşısında kendi önlemlerini almalı ve ekonomik, askeri ve uluslararası bağlamda daha fazla güçlenmelidir.

Kaynakça

- ARI, Tayyar, (2011), *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 9. Baskı, İstanbul: Marmara Kitap Merkezi.
- BAŞEREN Sertaç, (1994-95), “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme ve Mücadele”, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 1, No: 4, s.163-174.
- BERMAN, Eli ve LAKE, David A., (2019), *Proxy Wars- Suppressing Violence through Local Agents*, New York: Cornell University Press.
- DEUTSCH, K. W. (1980), “External Involvement in Internal War”, Edit.: Harry Eckstein, *Internal War: Problems and Approaches*, West Port: Praeger.
- HUNTINGTON, Samuel P., (2018), *Medeniyetler Çatışması*, 13. Baskı, Çev.: Murat Yılmaz, İstanbul: Vadi Yayınları.
- KARABULUT, Bilal, (2016), *Uluslararası İlişkiler Kavramlar-Teoriler-Kurumlar*, Ankara: Barış Kitabevi.
- KURT, Veysel, (2019), “Arap İsyanları Sonrasında Ortadoğu’da Vekâlet Savaşları: Yemen Örneği”, *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, s. 307-326.
- LIANG, Qiao ve XIANGSUI, Wang, (1999), *Unrestricted Warfare*, PLA Publishin House.
- POWERS, Bruce R. ve McLUHAN, Marshall (2001), *Global Köy (The Global Village) 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek Dönüşümler*, Çev.: Bahar Öcal Düzgören, İstanbul: Scala Yayıncılık.

Elektronik Kaynakça

-<https://tasam.org>

-<https://sozluk.gov.tr>

-<https://www.latimes.com/>